

INTERVIEW

ANTROPOLOGIEN, TEKNOLOGIEN OG FREMTIDEN

Interview med Ayo Wahlberg og Maja Hojer Bruun

MY MADSEN, DORTHE BROGÅRD KRISTENSEN OG BARBARA ANN BARRETT

I dette interview taler vi med Ayo Wahlberg og Maja Hojer Bruun, der har grundlagt et netværk for alle antropologer, der arbejder inden for områderne teknologi og data – The Research Network for the Anthropology of Technology: Future Technologies, Culture and Human Practices.

Maja er lektor i pædagogisk antropologi, teknologi og organisationer ved Danmarks Institut for Pædagogik og Uddannelse (DPU), Aarhus Universitet. Som adjunkt på Aalborg Universitet i 2013 var hun i et samarbejde med ingeniører, filosoffer og STS-forskere med til at starte den tværfaglige uddannelse teknoantropologi. Siden har hendes forskning handlet om nye og emergerende teknologier (*emergent technologies*) – altså teknologier, som endnu ikke er en del af vores hverdagsliv. Aktuelt forsker hun i robotter, droner, krypteringsteknologi og data i et projekt i Vejle, som handler om klimatilpasningsteknologier, og hvor dele af byen og dens omgivelser fungerer som et levende laboratorium, hvor der eksperimenteres med forskellige metoder og teknologier.

Ayo er professor MSO på Institut for Antropologi ved Københavns Universitet. Empirisk har den røde tråd i Ayos arbejde altid været teknologi. Hans engagement med teknologiforskning går tilbage til, at han som kandidatstuderende arbejdede med internationale udviklingsstudier i Hanoi, Vietnam, på Institut for Kemi. Her blev der talt „benhård vestlig kemi“ i samarbejde med mere traditionelle forestillinger. Projektet ledte videre til en ph.d., som undersøgte samspillet mellem bioteknologi og urtemedicin, og derefter et projekt om udvikling og udbredelse af reproduktive teknologier i etbarnspolitikens Kina. Aktuelt leder Ayo forskningsprojektet „Chronic Living“, som omhandler teknologi i konteksten af kronisk sygdom, og hvor tilblivelsesprocessen af medicinske teknologier fra produktionsprocessen til markedsproduktet følges via både patienter og medicinsk personale.

Netværket for antropologi og teknologi har indtil videre fostret fire velbesøgte konferencer, en håndbog i teknologiantropologi samt etableret helt nye relationer mellem antropologer både i og uden for academia. Vi taler her med dem om teknologiens gennemsyren af hverdagslivet, behovet for at samle „teknologiantropologer“ på tværs af arbejdsområder og om, hvordan man forsker i teknologi, der slet ikke findes endnu.

My: Hvorfor startede I netværket [the Research Network for the Anthropology of Technology: Future Technologies, Culture and Human Practices]? Hvorfor mente I, der var behov for at starte sådan et netværk?

Maja: Det hænger jo sammen med teknoantropologi. Jeg var blevet ansat der i Aalborg, og vi var ikke særligt mange antropologer. Så det var sådan en reaktion på en eller anden ensomhed fagligt. Så var det også en konstatering af, at der sad mange antropologer rundtomkring og beskæftigede sig med teknologi, typisk i tværfaglige sammenhænge og meget typisk også væk fra de store antropologiske miljøer i Danmark. Nu var Ayo selvfølgelig på Institut for Antropologi, men ellers så sidder folk rundtomkring, Dorthe [Brogård Kristensen, red.] på Syddansk Universitet, Britt [Ross Winthereik, red.] ude på IT-Universitetet, Klaus [Høyer, red.] på folkesundhedsvidenskab og Cathrine [Hasse, red.] på DPU (Danmarks Institut for Pædagogik og Uddannelse) ved Aarhus Universitet. Så vi prøvede ligesom at samle nogle folk, som sad i forskellige miljøer. Dansk antropologi har stor succes inden for det teknologiske felt. Mange af dem, der er med i vores netværk, sidder på Alexandra Instituttet og Dansk Teknologisk Institut, og herovre i København er der Steno Diabetes Center og mange andre forskningsinstitutioner og strategiske forskningsinstitutioner, som bruger antropologer. Så vi er mange antropologer, der arbejder med teknologi ude i samfundet, og dem vil vi gerne invitere ind i en mere akademisk dialog om, hvad teknologi er. Fordi mange af dem har jo i virkeligheden mere spændende projekter, end vi har her på universitetet, altså, de har mere fingeren på pulsen med, hvad der rører sig. Jeg tror, at netværket startede i Danmark, fordi der er så mange antropologer i Danmark, der arbejder inden for dette felt. Hvis man er på internationale konferencer om teknologi, møder man utrolig mange danske antropologer.

Ayo: Der er mange uddannede antropologer, som ender på steder, hvor der er nogen, der efterspørger dette her menneskelige aspekt. Hvordan opdages, bruges eller løser man bestemte udfordringer? Og så er der brug for denne her mellem-menneskelige kompetence. Vi må jo konstatere, at teknologi er et afgørende element, om det er klimaforandringer, det digitale, robotterne, *artificial intelligence* eller det sundhedsmæssige. Det er også de tre hovedområder, som optræder i sammenhæng med vores forskningsnetværk: „miljø“, som er meget ingeniørdrevet,

„IT“, hvor programmørerne er meget i spil, og så „sundhed“ med både lægerne og techfirmaer osv. Internationalt beskæftiger folk sig også med problemstillinger knyttet til lige præcis de tre emnegrupper. Tidligere har vi haft *the anthropology of technology* som et felt, der har eksisteret i forskellige former siden 80'erne og 90'erne, og efterfølgende kom STS som en måde at studere teknologi på, som nogle valgte at følge. Men Maja har i den grad set, at der manglede et fællesskab for at studere teknologi i vores fag også, så vi kommer måske med netværket på det rette tidspunkt i forhold til, at der er efterspørgsel både fra samfundet og fra forskningsverdenen.

Dorthe: Bevillingen blev givet til at skabe et netværk. Hvad er der sådan helt konkret kommet ud af det?

Maja: Først og fremmest er der kommet en serie utrolig succesrige konferencer. De var planlagt som seminarer, men har vist sig at blive konferencer med over 100 deltagere og mange papers fra danske universiteter og internationale deltagere. Der har lige været afholdt en på Syddansk Universitet om „Optimering“, som Dorthe [Brogård Kristensen, red.] var vært på. Så var der én på IT-Universitetet om „Big data and the power of narrative“ [IT-Universitetet, marts 2019, red.], og før den var der „Appropriating technologies“, som Københavns Universitet var vært for [september 2018, red.]. Endnu før var der også et seminar om de fællesskaber og kollektiver, som opstår ud af og gennem teknologier [Aarhus Universitet, maj 2018, red.]. De her konferencer har vist sig at være rigtig gode, frugtbare mødesteder for antropologer, der arbejder både på universiteter, andre forskningsinstitutioner og i virksomheder rundt omkring. Vi er også ved at redigere en håndbog for teknologiantropologi, som vi håber udkommer i slutningen af 2020 eller i starten af 2021.

Ayo: En type håndbog, som meget sigende ikke eksisterer endnu! Altså, der har været skrevet bøger om anthropology and technology, men der er ikke en håndbog. Og en håndbog er altid en slags blåstempling af et felt. Vi er helt klart det sted henne nu, hvor vi mangler en håndbog til undervisningssammenhænge, men også som noget, der samler forskere fra hele verden, som på en eller anden måde selv identificerer sig inden for teknologifeltet – uden at de nødvendigvis selv kalder sig for *anthropology of technology scholars*.

My: Ja – nu er vi nået til håndbogsstadiet, men måske skulle vi nu snakke lidt om, hvad teknologi er for noget, og hvordan det har udviklet sig i antropologien – hvordan vi er kommet derhen, hvor sådan et netværk og sådan en håndbog kommer til at blive etableret.

Maja: Ligesom vores kulturbegreb igen er blevet mere materielt, genoptager vi måske i virkeligheden mere nogle temaer og nogle metoder i antropologien, som har været fremme før. Vi har så som en del af dette netværk prøvet at samle op på den historie, der er omkring teknologi. Malinowskis generation gjorde op med, at antropologi skulle være indsamling af genstande og sådan noget, og så blev studier af teknologi marginaliseret og blev i stedet til studier af materiel kultur – til etnografiske samlinger af alle mulige redskaber og dragter, og hvad der var af materiel kultur, som blev udstillet. Men nu løber det materielle ligesom tilbage i antropologien igen, men med et andet fokus, nemlig et fokus på de nye teknologier – altså på moderne ingeniørkunst, bioteknologi, kommunikationsteknologi og den slags teknologier. Vores nuværende antropologiske teknologibegreb er mere socioteknisk og systemisk, hvor teknologi er genstande, men også kropsliggjorte handlinger, viden, organisationsformer, magtformer, magtforhold, værdier og moralitet. Altså sådan en systemisk, holistisk tilgang til teknologi.

Ayo: Jeg vil tilføje, at en af de ting, vi har snakket om i redaktionsgruppen for håndbogen, er, at vores fag egentlig er afhængigt af et teknologibegreb. Hvis vi går helt tilbage til „*hvorfor anthropos og ikke andre dyrearter*“ – til hvorfor vores fag er opstået – så var det, som vi startede med at kalde *material culture*, det var det, at vi kunne lave ild, og at vi kunne bruge redskaber til at opnå de basale formål. På den måde har hele vores fag faktisk altid været afhængigt af et teknologibegreb, dog uden at det nødvendigvis var det, der var i fokus. Så teknologi er egentlig ... Vi er ikke et fag uden det. Men hvorfor er håndbogen aktuell lige nu? Min påstand ville være, at teknologi ligesom er en selvfølge som løsning i forhold til alle de problematikker, der er emergente i dag. Hvordan i alverden løser vi de kriser, vi er omringet af? Der er ingen, der sætter spørgsmålstegn ved det. Hvad enten man ser det som et negativt element eller som vores redning, er teknologi simpelthen fasttømret nu som en del af at skulle gå til de udfordringer. Hvad enten man er en lille landsby i Indien eller i en megaby i USA, er det blevet en selvfølge. Og så er det jo, at antropologien igen bliver sindssygt vigtig i kraft af vores metode, både i forhold til at sætte spørgsmålstegn og gå kritisk til værks. Så det vil være min påstand, at det er nu, vi har brug for en håndbog, fordi teknologi er allestedsnærværende, vi kan ikke forestille os det 21. århundrede uden teknologi.

My: *Hænger teknologiens vigtighed og allestedsnærværelse sammen med, at der også er et skift i main actors eller main players på teknologifronten? Er der sket et skift, der har åbnet op for antropologien?*

Maja: Altså, Ayo, du kender jo STS-miljøet bedre, end jeg gør, i virkeligheden. Men sådan som jeg har forstået det, startede det jo meget med sådan en filosofisk, videnskabsteoretisk interesse: Hvad er videnskab, hvad er teknologi? Sådan meget

historiske og sociologiske studier. Men det er som om, at nu er der også kommet en *empirisk* vending i STS. Formanden for 4S [The Society for Social Studies of Science, red.] har fx været antropolog de sidste to gange. Det er, som om der er kommet en interesse for antropologien også i det felt. Samtidig med det har virksomheder og organisationer også fået interesse for antropologisk viden. Så på den måde er jeg meget optimistisk for antropologien i det teknologiske felt.

Ayo: Jeg tror, at det måske er de andre *players*, der netop har gjort, at vi nu er så relevante. Inden for *sustainability*, inden for sundhed og inden for IT og det digitale – de tre store områder de seneste 30-40 år – har der siden 80'erne og 90'erne været stort fokus på *emerging technologies*. Og der er kommet produkter ud af det, der er kommet resultater, såsom iPhones, vindmøller osv. Men i takt med at de resultater og produkter bliver til, finder virksomhederne og ingeniører osv. ud af, at hov, det er ikke blot teknisk det her. Der er faktisk nogle mennesker, der skal bruge de her teknologier. Hvis det er en vindmølle, er der noget med at forhandle, hvor de skal placeres og hvorfor – det er noget med mennesker, og så ringer de efter os, om man så må sige. Det er lidt unfair at sige, fordi langt de fleste „teknikere“, når man laver studier med dem, er totalt opmærksomme på de her problematikker, men er selvfølgelig mere fokuserede på det, de skal lave. Så vi kommer med i en arbejdsdeling, og det giver jo mening, fordi så kan vi komme ind med vores ekspertise. Det er den slags efterspørgsel, som også driver vores relevans. Så de andre *players* gør antropologien relevant. Altså, lige nu i det danske samfund ser jeg meget positivt på vores kandidaters fremtid, vores ph.d.ers fremtid, fordi vi har nogle kompetencer, som er meget relevante for eksempelvis virksomheder, for ingeniører, for programmører.

Maja: Det kan også være, at de problemer, der bliver opdaget i de teknologiske miljøer, er blevet mere sociale. Altså, jeg tænker fx på robotingeniørerne. Den fagdisciplin, som de har haft på banen tidligere, har været psykologer, erhvervspsykologer og sådan nogle med en meget individualistisk tilgang. Men i og med at teknologier bliver medier for det sociale, og de problemer, der opstår, handler om fx identitet og værdier, vender de teknologiske miljøer sig også mod de fag, der ved mere om det sociale spil. Det er også dem, som vi er i dialog med nogle gange om at definere teknologierne og teknologiernes rolle.

Dorthe: Så der er nogle emergerende teknologier, og der er nogle samfundsmæssige, politiske udfordringer, der gør, at teknologien er blevet så vigtig et felt, hvor antropologien kan give noget særligt. Kan I give nogle eksempler på studiet af teknologi, hvor antropologi på den måde er kommet med nogle vigtige indsigter?

Ayo: Absolut. Nu nævner jeg bare ét eksempel i vores nuværende projekt med sundhedsteknologi, hvor Natasja Kingod har været post.doc. Hun har set på type 1-diabetikere, og hvad de gør, med særlig interesse for digitale platforme for *peer to peer*-relationer, fx Facebook. I de offentlige debatter har vi set, at nogle læger skælder ud på patienter for at bruge Facebook, fordi det er fyldt med kvaksalveri. I stedet skal de komme til deres konsultationer og høre efter, hvad eksperterne siger osv. Det er der selvfølgelig noget om, fordi selvfølgelig er der kvaksalveri derude. Men det, som Natasja så gør, er at mobilisere de antropologiske metoder, ikke kun *lurke* [dansk: lure] på Facebook-sider, men faktisk at gå hjem til type 1-diabetikere og sidde med dem, når de er på Facebook. Og ad den vej finder hun ud af, at der foregår alt muligt andet end „kvaksalveri“. Dels finder hun ud af, at de faktisk er ret gode til at være politimænd over for hinanden og advare hinanden mod dårlig information. Men det er også et sted, hvor de udveksler helt lavpraktiske erfaringer: Hvis én skal dyrke sport, hvor skal man så lægge den der måler bedst, hvilket klister er det bedste at gøre det med osv. Og den viden kan antropologen så gå tilbage til lægerne med og give dem et redskab til at snakke med deres patienter om brugen af sociale medier uden den der løftede pegefingre. Sådan nogle Facebook-grupper er noget meget nyt. Før skulle man rejse for at mødes med diabetesforeningen, organiseret én gang om året, så der er tale om en kæmpe forandring, hvor antropologiske indsigter kan være med til at nuancere måske forfejlede instrukser fra lægen, som siger: Hold jer væk fra Facebook. Facebook bliver en platform, der muliggør en relevant forbindelse mellem nogle mennesker. Diabetikerne, der melder sig ind, har intet til fælles, ud over at de har type 1-diabetes. Det er fascinerende og viser, hvordan vores tilgange beriger, nuancerer og komplicerer nogle etablerede sammenhænge.

Maja: Jeg sidder og tænker på mit forskningsprojekt [„Living Labs – An Interventionist Ethnographic Approach to Technologies of the Future“] i Vejle, hvor – ligesom med Facebook og lægerne – så eksisterer der mange forestillinger om hinanden og forventninger forskellige grupper iblandt, hvor antropologers rolle typisk er at komme frem med de mere usynlige perspektiver. I Vejle-projektet er det sådan, at kommunens medarbejdere i teknik- og miljøforvaltningen rigtig gerne vil inddrage borgere i planlægningsprocesser og aktivere borgere til medansvar og gøre dem selvhjulpne til at agere på klimaforandringerne – helt konkret til at sikre deres huse mod oversvømmelser. Der prøver de så med nogle nye apps at give borgerne relevante redskaber. Borgerne på deres side føler i virkeligheden, at de allerede tager ansvar. De føler, at kommunen ikke kommunikerer, hvad deres strategier er, fordi al den viden og alle de data, der er, bliver ikke synliggjort for borgerne. Så borgerne laver deres egne netværk, vidensformer og initiativer uden om kommunen. De laver deres egne teknologier, der hjælper

dem. De laver nabonetværk, de opsøger internationale hjemmesider for byggematerialer, og de opbygger alle mulige former for viden og relationer, som de kan bruge. Vi i forskningsprojektet har været med til at vise, at der helt tydeligt er sådan en fuldstændig miskommunikation og misforestilling om hinanden og om, hvad nyttig viden er, hvad fremtidssikring er, og hvordan det skal gøres.

My: Det, I fortæller, handler meget om det metodiske. Men hvad med vores teoriapparat og vores etiske overvejelser i antropologien – spiller de også ind?

Maja: Jeg synes jo igen og igen, at jeg må ty til klassiske antropologiske begreber. Jeg har lige skrevet en artikel om tillid. Det er så i forhold til krypteringsteknologi, men altså, hvordan kryptografer – det er matematikere og ingeniører, der arbejder med kryptering – har forestillinger om internettet, fx som et fristed eller en modmagt. Hvordan det kan skabe tillid på nye måder mellem borgere. Så der har jeg ligesom måtte grave frem til nogle antropologiske begreber om, hvad er det, der skaber sammenhængskraft, og hvad det er, der skaber tillid på nye måder. Det bliver en måde at aktualisere nogle antropologiske begreber på. Gøre dem relevante i vores nutid. Det kunne også være et tema som forholdet mellem natur og kultur. Hvad der ses som naturligt og kulturelt, et gammelt antropologisk tema. Jeg synes ikke, at antropologien skal reduceres til sine metoder.

Ayo: Enig. Der ingen tvivl for mig om, at efterspørgslen, jeg snakkede om, er meget methodedrevet. Men methodedrevet forstået på den måde, at vi skal bidrage med vores begreber i forhold til det mellemmenneskelige, som vi efterspørges til at generere indsigter i. Men på teoriplan – hvis vi vender tilbage til denne klassiske multifacetterede, antropologiske definition af teknologi – så er der det materielle, det systemiske og noget med processerne. Og det er ligesom den tredeling, vi som antropologer kan bidrage med indsigter i, alt afhængigt af hvor vi vælger at lægge vores snit. Vi kan gøre det sammen med brugerne som i brugerinnovation og brugerdrevet innovation, eller vi kan være inde i laboratorierne som i STS-agtig *laboratorieetnografi*, eller vores fokus kan være på produktionen af viden/teknologi. Så den definition – det materielle, systemiske og processerne, der binder dem sammen – det er dér, jeg mener, at antropologer har en plads, og ikke blot som dem, der snakker med mennesker, men også dem, der kan komme ind og være strateger, være med i vismandspaneler osv. Der har vi stadigvæk en udfordring i, at vi skal opbygge „kapital“ i forhold til at blive inviteret med i de kredse og få antropologerne ind på lige fod med økonomerne og statskundskaberne. Der er et stykke vej endnu. Det er ikke, fordi antropologi har været fastfrosset siden Malinowski, men det kræver, at vi udvikler os, så vi ikke kun er dem, der studerer symbolske relationsformer, og hvordan slægtskab genererer betydning og mening i folks liv – det gør vi selvfølgelig også – men vi er også begyndt at

arbejde sammen med ingeniørerne. Og vi er igen i stigende grad begyndt at interessere os for de her helt store, politiske makrosystemiske interesser.

Dorthe: Kan man sige, at teknologi stiller nogle nye krav til de antropologiske metoder? Altså fx, hvordan man studerer emergende teknologi, teknologi, som ikke er der endnu.

Maja: Ja, altså der har vi jo måttet udvikle nogle nye metoder, fx det, vi kalder interventionistiske metoder. For eksempel har vi prøvet at lave nogle eksperimenter, hvor vi er fløjet med droner hen over private hjem – det er egentlig forbudt, det er ikke en praksis, der eksisterer endnu – men det blev vi nødt til at opstille for at få nogle reaktioner, nogle praktiske reaktioner, i en kontekst, hvor mange danskere er meget teknologioptimistiske og ikke vil udtale sig negativt om ny teknologi, men gerne vil gå med tiden og vise, at man er progressiv og interesseret. Men når der så flyver sådan en larmende drone hen over ens baghave, stejler folk alligevel mere, end de ville gøre, hvis man nøjedes med at interviewe dem. Altså, vi lavede først interviews, og så lavede vi de her praktiske overflyvninger. Og der kom noget helt forskelligt ud af det. Så det er én ting, vi har gjort, at designe nogle feltsteder og nogle samtaler og nogle situationer, som endnu ikke findes. Og så har vi brugt mere materielle og visuelle metoder, været genstandsorienterede og arbejdet med nye formidlingsformer, som både kan formidle og skabe debat. I forbindelse med en ny krypteringsteknologi har vi fx prøvet at lave en VR-produktion [virtual reality, red.] – en prototype – hvor man går ind i en virtuel verden, hvor man kan forestille sig, at vores data flyder på nye og helt andre måder. Vi lavede det som en virtuel verden, dels som en måde at formidle, hvordan kunne sådan en ny teknologi være, dels for at skabe debat: Hvilke problemer kunne det rejse? Det var et eksperiment med en ny form for formidling og vidensproduktion for at italesætte nogle af de her emergende teknologier.

Ayo: Så vil jeg tilføje, at jeg opererer meget med denne her „assemblage ethnography“-tankegang. Jeg ser den lige præcis som en udvikling af den etnografiske metode, forstået på den måde, at tilstedeværelse stadigvæk er virkelig afgørende. Så teknologiantropologi kræver, at man rent faktisk er det sted, hvor den givne teknologi er i spil. For eksempel med reproduktiv teknologi i Kina var det vigtigt for mig, at jeg rent faktisk var på en fertilitetsklinik. Men jeg lavede ikke kun et klassisk sundhedsantropologisk studie. At have snakket med familierne meget længe og set, hvordan de lever med infertilitet og alle de udfordringer, de møder – det ville være den klassiske sundhedsantropologiske tilgang. Som STS'er var jeg også inde og se på laboratorierne, og fordi Kina har denne meget særlige historik omkring etbarnspolitikken, måtte jeg også redegøre for, hvordan disse teknolo-

gier blev til i Kina. Og de tre lag – makro, meso og mikro – der skal vi udvikle os etnografisk. Så hvordan får du etnografisk indsigt i makro, meso og mikro? Mikro, det kender vi jo, for det er det, vi har undersøgt i årtier efterhånden – men de to andre? STS hjælper med at forstå *lab*-delen, men hvad med den der policy og lovgivning osv.? Der er selvfølgelig „audit cultures“ med Marilyn Strathern og Susan Wright på DPU, som har haft det som objekt. Men at beskæftige sig med alle lagene på én gang, det er en kæmpe udfordring for etnografen, fordi det bliver betragtet og fungerer som tre forskellige studier. Men jeg mener absolut, at teknologibegrebet i antropologien med dets materielle, system- og proceskomponenter gør, at vi skal bevæge os på alle de tre niveauer.

Maja: For at vende tilbage til det her med teorierne, som vi talte om tidligere. Noget af det, jeg tror, er antropologiens styrke, det er, at vi har enormt forfinede begreber og diskussioner om, hvad områder som „socialitet“ og „viden“ egentlig er. Det, synes jeg igen og igen, er noget af det, vi udfordrer og videreudvikler. Det sociale, de fællesskaber, der opstår, hvad man kan være fælles om og med og på hvilke måder, hvordan man kan opleve fællesskab på nye medierede måder og på denne, typisk for antropologien, ikke-dømmende måde. Vi prøver at forstå, hvori det sociale ligger her, og hvad det egentlig er for nogle oplevelser, folk har. Så jeg synes, at det sociale som begreb udvikler sig enormt meget med studier af teknologi. Og med hensyn til vidensformer, hvor vi jo går helt tilbage til rationalitetsdebatten, og hvad der tæller som viden, det har antropologer meget raffinerede diskussioner om, som er milevidt fra det, jeg møder blandt andre fag, hvis rationalitets- og vidensbegreb hviler på nogle helt bestemte forestillinger.

Ayo: Ja, og så skal der ikke herske nogen tvivl om, at vores samarbejdspartnere, de kommer jo altså fra det „rationelle“, der kom fra oplysningstiden i Vesten. Men det, vi kan som antropologer, er netop at komme ind og anerkende, at der absolut er en rationel tilgang – ingen tvivl om det – men så at nuancere og sige: Det er bare ét rationale, der er også andre. Og det er noget, vi har empirisk belæg for og kan redegøre for, og som kan overraske vores samarbejdspartnere. Når vores samarbejdspartnere så får det præsenteret, kan de godt se det, men det er bare ikke noget, de havde, lad os sige, en uddannelse eller en baggrund for overhovedet at forestille sig.

Maja: Ja, og de kan også godt blive overraskede over, at de selv er noget andet, end de troede, at de var, ikke? Altså, deres egne organisationsformer er måske slet ikke sådan, som de tror, de er. Vi finder pludselig noget „bias“ eller nogle værdier, som var usynlige, som de ikke selv kan se i deres arbejde. De tror måske, de er mere rationelle og videnskabelige, end de egentlig er.

Ayo: Ja. Og neutrale. Og igen, vi bruger det som et kritisk ord: I tror, I er neutrale. Men for dem er det en dyd. En dyd, de har fået igennem en uddannelse, som vi er meget hurtige til at kritisere. Men det, vi skal huske – som en, der underviser i videnskabsteori, bruger jeg meget tid på at minde de studerende om dette – er, at der er en grund til, at det er en dyd. Det tjener et formål i forhold til deres arbejde. Vi har en anden funktion, som er at gøre tingene mere komplekse. Og det er da klart, vi har en fordel der, fordi ud over at vi interesserer os for teknologien, og hvordan den skal være derude i samfundet, ser vi også på dem, på vores samarbejdspartnere. Fordi de er mennesker, som har det til fælles, at de mødes jævnligt i deres laboratorier og dermed udvikler, ja, uskrevne regler og værdier, som de måske aldrig har sat ord på. Og så kommer antropologen ind og forstyrrer.

My: I sagde begge to det her med, at samarbejdspartnerne blev overraskede over, at de troede, de var nogle andre. Men virker det også tilbage på os selv? Udvikler antropologerne sig også i det møde?

Ayo: Det, jeg synes kendetegner ikke alene antropologien, men også socialteori fra 90'erne og opad, altså postmodernitetens indtog, det er multiplicitetstankegangen. Jeg har altid arbejdet med kemikere, biomedicinere og nu så onkologer og andre og må ærligt indrømme, at i sundhedsantropologi er hele vores identitet bygget på en kritik af dem for deres reduktionistiske, snævre, kropfikserede, symptomorienterede, tilgang til sundhed. Og den kritik var også berettiget og på sin plads. Men min tilgang nu er meget mere multiplicitetstankegangen. Det at forstå, at der er en grund til, at de bliver trænet, som de gør, og at det rent faktisk har resulteret i udviklingen af dialysemaskiner, diabetesinsulin og alle de andre vigtige ting, som holder folk i live. Jeg er begyndt gennem STS og antropologisk nysgerrighed at sætte mig ind i deres livsverdener som videnskabsmænd, og hvorfor netop neutralitet og objektivitet er en dyd. Men jeg vil vove at påstå, at der ikke er mange af mine samarbejdspartnere, som er begyndt at sætte sig ind i min uddannelse og den tilgang, jeg bringer. Det, synes jeg, er det næste skridt. At vi får opbygget så meget respekt om antropologien – og vi er godt på vej – at de begynder at tænke: „Hey, jeg bliver sgu nødt til at sætte mig ind i det der, for ellers misser jeg ud i forhold til at blive en bedre læge eller robotudvikler eller ...“

Dorthe: I forlængelse af det har antropologien så en særlig politisk, etisk, moralsk forpligtelse i forhold til at studere teknologi? Har vi fx nogle særlige forpligtelser over for at repræsentere eller se patient-bruger-perspektivet i forhold til teknologi eller at have en særlig kritisk tilgang til udvikling af teknologi?

Maja: Ja, altså, jeg synes jo, at antropologer i kraft af vores faghistorie og vores tilpasningsdygtige metoder er forpligtede til at se noget af det, som de andre

fags teorier og metoder ikke kan se. Og det behøver ikke være de undertrykte, vi skal studere, eller praktikere eller brugere ude i hverdagslivet, det kunne også godt være udviklerne. Den antropologiske vinkel er de usynlige ting, som ikke bliver tydelige ved, at man fx udtaler sig i et interview, men som man kun kan se gennem deltagerobservation og at gøre ting sammen. Så deltagerobservation forpligter os stadig på den måde, tænker jeg.

Ayo: Jeg mener absolut, at vi har en forpligtelse i forhold til det kritiske. En etisk og en disciplinær forpligtelse. Men jeg vil tillade mig at skelne – i multiplicitetens tegn – mellem tre herskende former for kritik i antropologien. Den første er at give en stemme. Tale på vegne af dem, som ikke har mulighed for, at deres stemme bliver hørt. Nummer to er så lidt mere sådan social theory, frankfurterskolen, og det er kritik af alle de her negative effekter af teknologi. Antropologen og etikeren sammen med filosofierne har stadigvæk en rolle i forhold til at dæmpe „hype“ og vise, at enhver teknologi altid har omkostninger, altid utilsigtede effekter, og mange af dem er negative. Og så den tredje, hvor jeg befinder mig. Min rolle er historificering, som skal bidrage til afnaturaliseringen af det, der tages for givet – om det så er værdier eller *techno determinisme*. Det er selvfølgelig den franske, poststrukturalistiske baggrund, der kommer til syne der. Det er en kritik, der ikke er affejende, men viser ved at historificere og situere etnografisk og historisk, at det kunne være anderledes. Vi skal lære alle tre kritikformer på en gang – og der er plads til alle, der skal være plads til alle – men måske også lidt mere anerkendelse af, at der er forskellige måder at være kritisk på uden de sædvanlige kampe.